

Tér és állam – Beszámoló a Magyar Regionális Tudományi Társaság XX. vándorgyűléséről

Space and State – Report on the 20th Annual Meeting of the Hungarian Regional Science Association

HORECZKI RÉKA, RÁCZ SZILÁRD

HORECZKI Réka: tudományos munkatárs, Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; horeczki.reka@krtk.hu; <https://orcid.org/0000-0003-3131-681X>

RÁCZ Szilárd: tudományos munkatárs, Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; szracz@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9397-2620>

Réka HORECZKI: research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; horeczki@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0003-3131-681X>

Szilárd RÁCZ: research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; szracz@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9397-2620>

A Magyar Regionális Tudományi Társaság jubileumi XX. köz- és vándorgyűlése Budapesten került megrendezésre, mintegy 240 fő részvételével. A rendezvény házigazdája a Nemzeti Közszerzői Egyetem volt. Három plenáris ülés, egy kerekasztalbeszélgetés és 24 szekció (ebből 3 angol nyelven) szerveződött, ahol az érdeklődők mintegy 200 előadást hallgathattak meg. A hagyományokat megőrizve az első nap délelőttjén a társaság közgyűlése zajlott. Az elnöki beszámolóból a tagság megismerhette az MRTT előző évi tevékenységét és jövőbeli terveit, míg a Számvizsgáló Bizottság jelentése a társaság pénzügyi helyzetét mutatta be. Az MRTT tagsága az elmúlt időszakban folyamatosan növekedett, 2021-ben már 254 aktív (tagdíjfi zető)tagja volt. A jövő évi vándorgyűlésen lejár az elnökség négyéves mandátuma, tisztújításra kerül sor. A közgyűlésen a jelen lévő tagság a társaság nagydíjáról, a Regionális Tudományért Díj odaítéléséről egyhangúlag szavazott.

A rendezvény tematikus központjában a tér és az állam kapcsolata állt. A plenáris előadások impozáns helyszíne a Szent László Kápolna volt, ahol a csütörtök délelőtti előadásokat Nyikos Györgyi, a Nemzeti Közszerzői Egyetem Államháztartástani és Pénzügyi Jogi Intézet intézetvezető egyetemi tanára és Mayer Gábor, a Miniszterelnökség területfejlesztésért felelős államtitkára nyitotta meg. Az államtitkár úrnak a szakmai kapcsolatok megalapozása érdekében a regionális tudomány legfrissebb eredményeit tartalmazó köteteket (Ludovika Kiadó, Studia Regionum sorozat) nyújtottuk át.

Az első plenáris ülés három előadója megteremtette a keretet a konferencia későbbi szekciói számára is. *Gál Zoltán* professzor, az MRTT elnökének előadása a magyar fejlesztés- és területpolitika kihívásairól beszélt. Az előadás külön figyelmet fordított az elmúlt öt év jelentősebb válságaira és a megoldási módokra. Az előadás első részében a növekedési és felzárkózási siker kulcsaként *Gál Zoltán* a jól működő piacgazdaságot (fenntartható növekedési pályát), a hatékony szolgáltató államot és a sikeres gazdaságpolitikát (erős állami szerepvállalás, de még nem valódi fejlesztő állam), az erőforrások optimális területi eloszlását (területi leszakadás csökkentése), valamint az oktatásba és az innovációba történő befektetést (termelékenységnövelő hatást) jelölte meg. Ezt követően vázolta a felzárkózás geoökonómiai keretfeltételeinek kelet-közép-európai (FDI-vezérelt) modelljét, valamint annak kimerülését és korlátait, majd kitért a magyar területpolitikai kihívásokra és az innováció, valamint a (felső)oktatás fontosságára, a tudásalapú gazdaság kihívásaira. Ezt követte az idén a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjává választott *James W. Scott* előadása, aki angol nyelven mutatta be az innovatív területi együttműködés tanulságait.¹ A Kelet-Finnországi Egyetem professzora a hely és a helyalapú fejlesztés jelentőségét vizsgálta a területi együttműködés kontextusában, feltételezve, hogy az ilyen együttműködés az európai társadalmi és területi kohézió fontos eleme. Az általa vezetett H2020-as RELOCAL projekt eredményei megerősítették, hogy a helyi fejlesztési tapasztalatok gazdag példákat szolgáltatnak a kísérleti kormányzás és az intézményi tanulás terén, amelyek nagyobb támogatást kaphatnának az uniós és nemzeti szakpolitikáktól. Ezen túlmenően ezek az eredmények a határokon átnyúló kapcsolatokban is nagy jelentőséggel bírhatnak, annak ellenére, hogy a fejlesztési stratégiák összehangolásával járó kormányzási folyamatok összetettebbé válnak – emelte ki *James Scott*, aki 2013 óta a KRTK RKI külső munkatársa és a Határkutató Csoport vezetője. *Hajdú Zoltán* professzor, a KRTK RKI tudományos tanácsadójának gondolatébresztő előadása az államosodási folyamatok 21. századi kérdőjeleire helyezte a hangsúlyt, Európára és peremterületeire koncentrálva. Az előadás bemutatta a nagyhatalmi tereket és az államhatár-változásokat az elmúlt évszázad során. A 19-20. század az államok keletkezésének és megszűnésének intenzív időszaka volt. A 21. század első két évtizede nem jelentette az államok területének és határainak „befagyasztását”, új kihívások jelentek meg, s nem csupán a posztszovjet térségben; Nyugat-Európában a függetlenségi népszavazások demokratikus viszonyok között is új államokat hozhatnak létre.

Délután kilenc párhuzamos szekcióülés szerveződött. A Lux Gábor vezette angol nyelvű szekcióban PhD-hallgatók mutatták be eddigi eredményeiket. *Faragó László* a megújuló magyar területfejlesztés kihívásait körbejáró szekciót vezette: az előadók között üdvözölhettük *Farkas Zsuzsannát*, a Miniszterelnökség Területfejlesztésért Felelős Államtitkári Kabinet kabinetfőnökét. Előadása a területfejlesztés megújítására fókuszált, bemutatta az új minisztériumokat és új feladatköreiket. A szekció résztvevői a plenáris előadásokban említett helyi ténye-

zók változó szerepét is elemezték a területi tervezés szempontjából, illetve az Európa Kulturális Fővárosa 2023 projekt eredményeinek tükrében. A történeti szemléletet a Pénzes János és Demeter Gábor vezette szekció képviselte többféle módszertani megközelítéssel (kognitív térképezés, fejlettségmérés) és elemzési időtávval. Az előadók a jelenkori fejlettség és periferezálódás történelmi dimenzióját mutatták be, érzékeltetve, hogy az útfüggőség nem minden esetben magyarázza a hátrányos helyzetet. A KRTK Határkutató Csoport Rác Szilárd és Fejes Zsuzsanna által vezetett szekciója három időszávon keresztül zajlott: első nap a határ mint központi elem jelent meg az előadásokban (határon átnyúló kapcsolatok, határpolitika, együttműködések, integráció), a második nap délelőttjén globális kitekintésű kutatások kerültek előtérbe, míg a péntek délutáni szekció a határon átnyúló együttműködések (CBC) kérdéskörével foglalkozott a szomszédos országok viszonylatában. Csütörtök délután Szirmai Viktória és Csizmady Adrienne közös szervezésében az előadók a jóléti államok válsága és a Covid-19 világjárvány területi, társadalmi problémáinak kérdéskörével foglalkoztak; a válság hatásait elemezték a lakáshasználatra, a fiatalok mentális jóllétére, a szuburbanizációra és az egészségügyi ellátásra. Az egyik legnépesebb szekciót Lipták Katalin vezette, ahol az előadások területi lehatárolás és témák szerint is széles skálát öleltek fel. Értékes, új szempontokat hallhattunk a fenntartható munkaerőpiac válságok alakította tényképéről, a szociális szövetkezetek és a civil részvétel aspektusairól, az Európai Unió Tanácsának ajánlásairól, az iskolázottság egyenlőtlenségeiről. A fenntarthatóság környezeti és társadalmi igazságossági szempontjait vizsgálta a Málovics György vezette szekció, ahol az előadók a kutatási és oktatási részvétel kérdéseit járták körül. A délután további részében egy panelvita és egy projekteredményeket bemutató szekció is szerveződött. A Nagy Erika moderálásával zajlott vita az iparfejlesztés lokális dilemmáira fókuszált, a résztvevők között a kutatók mellett szakpolitikusok, helyi gazdasági szereplők, önkormányzati vezetők és civil szervezetek képviselői is helyet kaptak. A panel az iparfejlesztés és iparpolitika helyi feltételeiről, gazdasági, szociális és környezeti hatásairól szólt. Hasonlóan fontos témát járt körbe a Mezei Katalin vezette szekció, ahol a vizek területi fejlődésben betöltött szerepére helyezték a hangsúlyt, különös tekintettel az Insula Magna Projekt eredményeire.

A délutáni plenáris előadáson a hatalom és a tér jogi narratíváit ismerhettük meg. *Pálné Kovács Ilona*, az MTA rendes tagja a magyar helyzetet vázolta fel „Hatalom terület nélkül, terület hatalom nélkül” című előadásában. A KRTK RKI kutatóprofesszora szerint egy 'lose-lose' helyzetről beszélhetünk, mert gyengék az önkormányzatok, ugyanakkor önállótlanok az erős állami szervek (terület hatalom nélkül). A politikai rendszerben bekövetkezett eltolódás átrendezte a szintek közötti erőviszonyokat, amit a közjogi reformok tovább támogattak. A helyi hatalom zsugorodása ugyanakkor nem járt együtt a bizalom csökkenésével, a helyi kormányzati szint iránt továbbra is erős a bizalom, a kérdés az, hogyan lehet a kormányzati szinttel összefüggő bizalmi és információs vákuumot áthidalni

(hatalom terület nélkül). A válságok nem kedveznek a fenntartható megoldásnak, így kérdés, hogy lehet-e decentralizációval javítani a kormányzati teljesítményt. Esetleges megoldásként kínálkozik a regionális politika „felvállalása” az egyéni országgyűlési képviselőkkel. *Hoffman István* a töredezett tér bemutatására törekedett; mind az önkormányzat helyzetére, mind annak jogi szabályozására vonatkozóan a változásokra helyezte a hangsúlyt. Az előadás az elmúlt másfél évtized hazai és európai regionális fejlesztéspolitikai intézményrendszerének változásaira összpontosított, hangsúlyozva a centralizációs és koncentrációs tendenciákat. Az ELTE professzora kiemelte, hogy a válságok általában centralizációs tendenciákat hoznak magukkal. Emellett az új gazdasági kihívások, különösen az infokommunikációs technikák fejlődése önmagában is az önkormányzati rendszerek központosítottságát fokozta. *Kaiser Tamás*, az NKE Kormányzástani és Közpolitikai Tanszékének vezetője „A tér újraszabásának arculata” címmel vizsgálta a ‘rescaling’ elemeit (paradigmák, narratívák, kísérletek) az angol városregiók kialakításának elmúlt évtizedének tükrében, különös tekintettel a Brexit utáni időszakra. A ‘rescaling’ hatásai részben a folytonosság (centralizált hatalomgyakorlás, fragmentált önkormányzati rendszer szűk anyagi mozgástérrel, ugyanakkor rugalmas megközelítés testre szabott megoldásokkal), részben az újítás (politikai projektekhez kapcsolódó narratívákba ágyazott átalakítások, új tércategóriák, támogatói koalíciók stb.) fogalmával ragadhatók meg.

A nap zárásaként késő délután „20 éves az MRTT” címmel, kerekasztalbeszélgetésre került sor, amelyen Regionális Tudományért Díjas professzorokkal, Lengyel Imrével és Nemes-Nagy Józseffel beszélgetett Gál Zoltán, a társaság elnöke és Rácz Szilárd, az MRTT titkára. A kerekasztal feltárta a magyar regionális tudomány intézményi fejlődésének lépcsőfokait, és a jelenlévők számos „bennfentes” információval is gazdagodtak a társaság két évtizedes működéséről.

Az est további részében került sor a díjátadókra. Faragó László professzort, a KRTK RKI kutató professor emeritusát az MRTT közgyűlése Regionális Tudományért Díjjal ismerte el. Az MRTT „nagydíja” hatodik alkalommal került átadásra. Horeczki Réka, a KRTK RKI DTO tudományos munkatársa lett az év Kiváló Ifjú Regionalista Díjasa. Az elismerést az MRTT tagozatvezetőkkel kibővített elnöksége 2009 óta, évente adományozza. Az MTA Regionális Tudományok Bizottsága második alkalommal adta át az Év Regionális Tudományi Publikációja díjakat, amelyekkel az előző két év kimagasló publikációs teljesítményeit honorálta. A hazai kategóriában a 2020. évi díjat Koós Bálintnak, míg a 2021. évi díjat Zsibók Zsuzsannának és Páger Balázsnak ítélték, a nemzetközi kategóriában Tóth Gergő, Juhász Sándor, Elekes Zoltán és Lengyel Balázs kapott elismerést.

A második napon délelőtt további kilenc szekcióban folytatódott a tanácskozás. A konferencia központi témájául szolgáló tér és állam kapcsolatát a panelek területi szintekre is bontották, nagyvárosi terekre koncentrált a Schuchmann Júlia, kisvárosi terekre a Horeczki Réka vezette szekció. Konkrétabb területekre is szerveződtek tanácskozások az idei vándorgyűlésen: a Nyugat-Balkánra fókuszá-

ló (Ördögh Tibor vezetésével), a szerzetesrendek helyi hatásaival foglalkozó (Fekete Dávid vezetésével), a klimatikus és környezeti kérdéseket vizsgáló (Nagy Imre elnökletével), valamint (Kovács Róbert szervezésében) a tér és a technológiai fejlődés kapcsolatára összpontosító szekciók. A pénteki napon két angol nyelvű szekcióülés is helyet kapott: a Gál Zoltán vezette ülés az FDI és a gazdasági függőség kapcsolatát tárgyalta a V4 országokban: a Vas Zsófia, Lengyel Balázs és Elekes Zoltán szervezte panel az innováció változó rendszereivel – kvantitatív és kvalitatív megközelítésben is – foglalkozott.

Deli Gergely egyetemi tanár, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora a pénteki napon köszöntötte a vándorgyűlés résztvevőit. Kiemelte, hogy az MRTT alapelvei, a függetlenség és a szabadság meghatározó fontosságúak a tudomány működése szempontjából. A délutáni plenáris előadások sorát *Benedek József*, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem professzora, az MTA külső tagja nyitotta. „Demokratikus területfejlesztés Erdélyben: államépítés vagy identitáspolitika?” címmel részleteiben értékelte a romániai folyamatokat. Erdélyben a területfejlesztés helyzetét a rendszerváltozást követő paradigmaváltás határozza meg, amely a kommunista rezsim területrendezési (szisztematizálási) alapú elképzelésétől a demokratizálódás folyamatain át a területfejlesztés integrált és participatív felfogásának irányába mutat. Ebben az általános mezőben helyezhetőek el az erdélyi területfejlesztés szereplői: helyi és megyei önkormányzatok, vállalkozások és egyetemek. Tevékenységük céljait egyrészt az identitásalapú törekvések határozzák meg, másrészt azok a jogi és technikai indokok, amelyek a területfejlesztés normatív rendszerében immanens módon adóttak. A záró plenárison a 2018-ban és 2021-ben Kiváló Ifjú Regionalista Díjjal elismert kutatók mutatták be legfrissebb tudományos eredményeiket. *Lipták Katalin*, a Miskolci Egyetem tanszékvezető egyetemi docense a szolidáris gazdaság munkaerőpiaci felzárkóztatásban betöltött szerepéről tartott előadást. A globális problémaként megjelenő munkátlanyságra és a Covid-járvány munkaerőpiaci hatásaira egyre gyakrabban regionális és lokális szinten keresik a megoldást, amelyre a szolidáris gazdasági kezdeményezések, a társadalmi vállalkozások alternatívát jelenthetnek. A szolidáris gazdaság a társadalmi felelősségérzet és a közösségi érdekek előtérbe helyezését, a nem anyagi természetű dolgok felértékelődését foglalja magába. A szolidáris gazdaságot gyakorta tekintik a kapitalista fejlődés alternatívájának, egy lehetséges új fejlődési modellnek is. Az előadó a perifériákon nagy számban működő szociális szövetkezeteket és munkaerőpiaci szerepüket is ismertette. *Páger Balázs*, a Bécsi Egyetem poszt doktora, a KRTK RKI tudományos munkatársa társszerzős prezentációjában a vállalkozói ökoszisztéma konfigurációját a regionális fejlődés tükrében vizsgálta, rámutatva arra, hogy milyen összefüggés vázolható fel a vállalkozói ökoszisztéma pilléreinek különböző konfigurációi és a területi fejlődés között. A Qualitative Comparative Analysis (QCA) módszertanát alkalmazva felvázolta, hogy a vállalkozói ökoszisztéma mely pillérei játszanak kiemelt szerepet abban, hogy egy régió elérjen egy adott fejlettségi szintet. Rámutatott továbbá arra,

hogy a regionális fejlődés egy adott szintje elérhető a vállalkozói ökoszisztéma pilléreinek különböző konfigurációival is.

Késő délután nyolc párhuzamos szekció előadásaiba lehetett bekapcsolódni. A Nyikos Györgyi vezette szekció előadói az EU-s célok megvalósításában fellelhető eszközrendszer egyes elemeire fókuszáltak. Szarvák Tibor vezetésével az előadók az állami struktúraszervezés és a lokális erőforrásokkal gazdálkodó közösségek szocioökonómiai egymásra hatását elemezték. Az MRTT Faluszemináriumi Kutatóműhelyének tagjai is bemutatták legújabb kutatási eredményeiket Nagyné Molnár Melinda koordinálásával. A társadalmi hatásokat bemutató, Covid-járvánnyal foglalkozó (Uzzoli Annamária és Kovács Sándor Zsolt vezette) szekció mellett az önkormányzatok szerepét és a járványkezelésben betöltött funkcióit vizsgálta a Baranyai Nóra által szervezett tanácskozás. Két általános ágazati tendenciákat felölelő szekció is megszervezésre került: a turizmussal (Jászberényi Melinda szervezésében) és a kreatív gazdaság egyes területeivel foglalkozó (Gajzágó Éva vezetésével).

A társaság 2023-ban Pécssett rendezi vándorgyűlését, több jubileumhoz is kapcsolódva: a Dunántúli Tudományos Intézet 80 éves lesz, és az MRTT vándorgyűlések sorozata 2003-ban Pécsről indult el.

A konferencia előadásai elérhetők az MRTT honlapján: <http://www.mrtt.hu/>

Jegyzet

- 1 A vándorgyűlést megelőző napon James Scott magyar nyelven tartotta meg akadémiai székfoglaló előadását „Visszatekintve a regionalizációra – mit tanulhatunk belőle?” címmel.